

Irodalmi Szemle.

Angolország történelme.

Angolország történelme. A legrégebb időkől az újkorig. Írta Dr. Lázár Gyula tanár. I—III. kötet. Temesvár, 1892—3. nagy. 8-adr. 488., 588. és 608. lap. (Szabó Ferencz történelmi könyvtárának XLII—XLIV. kötete.)

Lázár Gyulának határozott érdemei vannak az egyetemes történelem magyar irodalmában. Míg általános az a panasz, hogy eredeti művek ezen a téren nálunk alig jelennek meg s hogy az Akadémia is csak annyiban segít a bajon, a mennyiben számos e szakba vágó világhírű munka fordítását adta ki, — Lázár Gyula egymaga egész könyvtárt írt már össze a művelt közönség számára.

Nem is szólva azokról a tanulmányairól, melyek az ifjúság számára a Franklin-társulat történelmi könyvtárában jelentek meg, 1890-ben 2. kiadásban 563 lapon nyomatta ki a török birodalom történetét, 1890—1-ben négy kötetben 1946 lapon az oroszokét, most pedig 1892—3-ban 1684 lapon Angliáét 1688-ig s így négy év alatt egymaga több mint 4000 lapon beszélt három oly nagyon különböző birodalom múltjáról, Szabó Ferencznek elterjedt vállalatában, melynek körülbelől 2500 vevője van. Ez a körülmény egymaga is megérdemli, hogy munkássága teljes figyelmet keltsen.

Lázár nem források alapján dolgozik s az adatok előadásában sem törekszik teljes eredetiségre. De öntudatosan s a történet iránt való érzéssel kezeli azt az anyagot, melyet elsőrangú feldolgozók műveiben talál. Ez az oka, hogy munkája egészben véve a történettudomány mai színvonalán áll. Ritkán történik, hogy — mint pl. Oroszország történetében a nálunk is ösmert *Rimbaud*-dal tette — szembeszálljon egy-egy historikussal; véleménye megmondásától nem tartózkodik ugyan, legtöbbször azonban olvasójára bízva, hogy szépen, összefüggően elbeszéli adataiból a következtetést levonja s ítéletét megalkossa. Nem nagy barátja a bölcselkedésnek és saját egyéniségét háttérbe szorítva, beéri a logikus előadással. Ott azonban, hol a tárgy erre alkalmas, szívesen csatlakozik ahhoz a rhetorikus iskolához, mely minálunk *Horváth* Mihály hatása alatt élte fénykorát. A melynek egészen eltűnie sohasem szabad.

Míg Oroszország történetében megösmertett bennünket azokkal a főbb munkákkal is, a melyek alapján munkáját írta: az angol történet forrásairól csak elvétve, a jegyzetek közt emlékezik meg. Óhajtanunk kell, hogy mindazok számára, kik önállóan akarnak foglalkozni Anglia történetével, könyve utolsó kötetének végén külön repertoriumot állítson össze. Míg korábbi munkáiban kellő tekintettel volt mindazokra a mozzanatokra, a mik az illető nemzetnek a miénkkel való összeköttetéseire vonatkoztak, vagy a melyek legalább a két nép közt való összehasonlításokra adtak alkalmat, — ebben a művében kevésbé ügyel a magyar szempontokra, a miket pedig ő maga is segített bevinni az egyetemes történelem tárgyalásába. Pl. már az angol köztörténet szempontjából is érdemes lett volna foglalkozni Edmund Ironsidnek a mi Szent Istvánunk udvarában növekedett fiaival, kik közül Eadgar, a Cerdic-nemzetség utolsó férfitagja, a maga igényeit még egy Hódító-Vilmostal szemben is megvédni iparkodott. (*Kropf* cikke a Századokban, 1887., 783—792). Valóságos önmegtartóztatás kellett ahhoz, hogy a magna chartát össze ne hasonlítsa a mi aranybullánkkal, a mint ezt pl. épen az Erdélyi Múzeum 1881. évi folyamában is megtette már *Szántó* Sámuel (Az aranybulla keletkezése, összehasonlítva az angol magna chartával). Még érezhetőbb ez a hiány, a mint az újabb kor felé közeledünk; pl. a Stuartok történetének elbeszélésében. I. Jakab Angliájáról teljes közvetlenséggel szólhat vala, ha megösmerteti egyúttal az Angolországról írt első magyar útirajzot Szepsi *Csombor* Márton *Europica Varietas*-ából; a nagy reformmozgalmakról, ha Sztáray Cranmerusát, I. Jakab *Βασιλικον Δωρον*-ját, Perkins Catholicus reformatusát, Patikáját (Kecskeméti, s Iratosi fordításában), Miskolczy Angliai independentismusát, Telkibányai Angliai puritanismusát stb., szóval mindazt, mi mélyebb bepillantást enged a magyar kortársak felfogásába és lelkületébe, felhasználja különben is becses és érdekes művében. Az I. Károly udvarában megjelenő Bethlen Péter tudósítása ránk nézve érhetőbb, mint ha más külföldiek értesítéseivel kellene beérnünk. Bethlennek és I. Jakabnak vagy Cromwellnek és a Rákóczyaknak egymáshoz való viszonya sem érdektelen s újabban *Gindely* és *Kvacsala* nem egy adattal világosították meg ezt a helyzetet.

Valóban, ha szabad élni ezzel a kissé prózai hasonlattal, evés közben jön meg az étvágy. Mi, a kiknek idáig nem volt összefoglaló irodalmi munkánk Anglia történetéről, most már azt követelnők, hogy a végre-valahára megjelent munka jellegzetesen magyar legyen. Nem is mint hibákat, hanem mint hiányokat tüntettem föl az említett példákat. Végre sem kívánhatjuk, hogy pl. VII. Henrik történetéhez ő is felhasználja mindazt a 184 forrást, melyet ennek a királynak *Busch* Vilmostól legújabbán megírt élet- és jellemrajza (Stuttgart, 1892.) tartalmaz s mely 434 lapon különben akkor jelent már meg, midőn 48 lapon — ilyen összefüggő műben tehát elég terjedelmesen — Lázár

is megírta mai történetét. *Friedmann* Pálnak a jobbadán utánainduló *Blaze de Brery* kisasszonynak Boleyn Annáról épen most megjelent könyvei forgatása után talán túlságosan enyhének találjuk azt az ítéletet is, a mit (alkalmasint a néplegendák befolyása alatt álló Benger és Dixon műveinek hatása alatt) a II. kötet 509—547. lapján Lázár mond erről az asszonyról.

Ezzel szemben szíves örömet ösmerem el — hogy ha vannak is Lázár munkájának tárgyban való tévedései, helyenként elavult nézetei s más fogyatkozásai — egészben véve teljesen megfelel annak a célnak, melyre készült. Észesen és könnyedén tárgyalja századok eseményeit s ép oly tanúságosan, mint kellemes modorban tájékoztat az angol nemzet múltjáról. Minden tekintetben megérdemli a nagy közönség érdeklődését és támogatását.

Márki Sándor.

A görögök és rómaiak élete.

Guhl und Koner: Leben der Griechen und Römer. Sechste vollständig neu bearbeitete Auflage. Herausgegeben von Richard Engelmann. Berlin (Weidmann), 1893. Eddig 1—14 füzet. Egy-egy füzet ára 1 márka.

A legújabb kor nevezetes vívmányai közé tartoznak a képes népszerű tudományos művek. Ezek sorában már legelső megjelenése alkalmával, 1861-ben, kiváló helyet foglalt el Guhl és Koner idézett műve, a melynek célja az ó-kor e két klasszikus népének életét szóban és képekben, lehetőleg hűen és elevenen, az olvasó elé állítani. Mindezt a tudomány állásának megfelelően, kellemes, megnyerő modorban és eredeti tárgyokról vett hű képekkel illusztrálva. Együtt van itt archeologia, antiquitások, műrégészet, de nem tudományos rendszerben, hanem könnyen áttekinthető, természetes csoportokban.

Guhl korán elhalván, társa Koner a munkát négy kiadásban (2. k. 1864. 3. k. 1872. 4. k. 1875—6. 5. k. 1882.) igyekezett a tudomány színvonalán fenntartani, folyton javítani és tökéletesíteni. Így történt, hogy a munka mindig szélesebb és szélesebb körökben terjedt el, közkedveltségnek örvendett, sőt angol és olasz fordításban is két-két kiadást ért. Angolra *Hueffer* (1875. 1889.), olaszra *Giussani* (1873. 1889.) fordították.

Koner is elhalván, a munka árvaságra jutott, ámde folyvást nagy volt a kereslet s a kiváló berlini kiadó-czég (Weidmann) *Engelmann* Richardot nyerte meg a mű új kiadásának elkészítésére.

Ez azonban már nem lehetett csak egyszerűen átnézett és javított kiadás, hanem teljesen át kellett dolgozni a nagyszerű felfedezések következtében, a melyeket az utolsó tíz év alatti ásatások és kutatások eszközöltek. Troja, Tiryns, Mykenae, Pergamon, az Akropolis, a Forum és Pompeji mind külön fejezeteket követeltek maguknak; mindeniket az adott viszonyokhoz képest bár röviden, de lehetőleg élénken és hűen

kellett az olvasóknak bemutatni. A munka általában az új csoportosítás és fejezetekre való osztás által áttekinthetőségben tetemesen nyert.

Az új kiadás 18 füzetre, körülbelül 55 ivre, van tervezve, a melyekből 14 füzet 44 iv, fekszik előttünk. De, nemcsak az ívek számát tekintve, gyarapodott a munka minden egyes kiadásban (az első kiadás VI. 407 lap volt), hanem az alakban is, a mi a képek nagyságára volt kedvező befolyással és főképen a képek számában. Az első kiadásban csak 211 kép volt, ebben a 704. lapon már a 923. ábrát látjuk s összesen 1000 kép van a tervben fölvéve.

A görögök 484 lapot foglalnak el a következő fejezetekben: Bevezetés. Troja. Tiryns. Mykenae. A templom. Az építészeti stílusok. Ol-tárok. Az Akropolis Athenben. Olympia. Dodona. Delos. Delphi. Epidaurós. Eleusis. Samothrake. Pergamon. A védépítkezések. Vízvezetékek. Kikötők. Útak és hidak. A görög lakház. Sírok. Palaestra és gymnasium. Terek. Stoák és tanácstermek. Hippodrom és stadion. Színház. Házi eszközök. Ruházat. Fövegek. Ékszerek. A nők élete. Nevelés és oktatás. Hangszerek. Testgyakorlat és versenyek Hadügy. Hajózás. Kereskedés. Étkezés. Táncz és színügy. Áldozatok. Temetés.

Megfelelő sorrendben folyik a tárgyalása a rómaiak életének is. Itt természetesen Pompeji és a római ásatások a Forumon és a Palatinuson részesülnek tüzetesebb leírásban a legújabb adatok alapján.

Az egész munka, a melyet már első megjelenésekor osztatlan elismerés fogadott, teljesen megérdemli a dícséretet, mint a szó legneme-sebb értelmében kiváló népszerű, tudományos munka. *Melegen ajánl-hátjuk minden művelt embernek, a ki kellemes modorban alapos tájé-kozást akar szerezni a görögök és rómaiak életéről.*

A kiállítás díszes, a képek (többnyire fényképek után) hűek és sikerültek. Az ár aránylag igen mérsékelt.

Szamosi János.

Az indogermán nyelvek mondattana.

Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen, von Karl Brugmann und Berthold Delbrück. III. Band Syntax von Delbrück 1. Theil Strassburg (Trübner), 1893. XXIV. 796 lap, n. 8-rét. Ára 20 márka.

A tudományok sorában egyike a legifjabbaknak az összehasonlító nyelvtudomány. Bopp Ferencznek 1816-ban a majnai Frankfurtban megjelent művétől „Ueber das Konjugationssystem der Sanskritsprache“ számítják és 1866-ban ünnepelték félszáz éves jubileumát.

Ha történelmén végig tekintünk, bámulunk kell az óriási haladást, a melyet tett, és tisztelettel kell meghajolnunk nagy nevű és nagy tudományú művelőinek lankadatlan buzgalmán, soha nem szünetelő törekvésén és nem egynek szerencsés divinációján.

Sokáig Boppnak még ma is nélkülözhetlen Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Zend, Griechischen, Lateinischen, Litauischen, Go-

tischen und Deutschen (Berlin, 1833—52. 3-ik kiadás 1868—71.) című műve és *Schleichernek* jeles Compendiuma (Weimar, 1862. 4-ik kiadás 1876.) voltak e tudomány legfontosabb kézi-könyvei, míg végre a tévesen úgynevezett „új grammatikai iskola“ sikeres működése mindinkább kiszorították uralkodó helyzetökből.

Ily körülmények között valóságos égető szükségét pótolt Bruggmannak, az új iskola egyik fejének, előttünk fekvő műve, a melynek 1886—1892. megjelent két vaskos kötete az összehasonlító nyelvtan hang- és alaktanát tárgyalja minden eddiginél szélesebb alapon és terjedelmesebb anyag-készlettel.

Ámde mindeddig hiányzott az összehasonlító *mondattan* rendszere. Egyes kiváló nyelvészek, köztük főleg Delbrück, megkísértették ugyan a mondattan egyes pontjai (még szakaszoknak sem igen nevezhetjük) tárgyalását, de az egész mondattannak összehasonlító alapon való rendszerbe öntését nem kísértette meg senki.

Az előttünk fekvő munka e téren az első, valósággal úttörő. A 86 (3—88) lapra terjedő bevezetésben történelmi áttekintését adja a mondattan tárgyalásában eddig divó elveknek, nézeteknek és rendszereknek, továbbá fejtegeti a legfontosabb mondattani fogalmakat, körülírja a mondattan határait és megállítja részeit. A jelen, első kötet fejezetei a következők: I. A főnevek neve (89—133 lap). — II. A főnevek száma (133—172). — III. A casusok alapfogalma és a synkretismus (173—199). — IV. Ablativus (200—217) — V. Localis (217—230). — VI. Instrumentalis (231—274). Függlék: a homeri casus *Ϸ(v)*-re (274—276). — VII. Dativus (277—306). — VIII. Genitivus (307—360). — IX. Accusativus (360—393). — X. Nominativus és Vocativus (393—400). — XI. Az adjectivum 400—460). — XII. Pronomen (460—521). — XIII. Számnév (522—535). — XIV. Adverbium (536—643). — XV. Praepositioik (643—774). — Index (775—793). — Pótlékok és javítások (791—795).

Ha a tudós szerzőnek eddigi irodalmi működése és világra szóló jó hírneve már eleve felkelti várakozásunkat; ha a feladat nagysága, az úttörés nehézsége kételyeket kelt föl lelkünkben: a munka átnézése után mindkét irányban kellemes meglepéssel gondolunk vissza a sok élvezetet és tanulságot nyújtó munkára. A szerzőben nem csalódtunk, a munkával teljes okunk van meglepődöttségnek lenni.

Semmi kétség, hogy előbb-utóbb ez a munka is el fog avúlni, hisz „dies diem docet“; de erősen hisszük, hogy az összehasonlító nyelvtudomány történelmében mindenkor kiváló tisztelettel fog említtetni; nemcsak azért, mert, ha valahol, itt áll: „in magnis et voluisse sat est“, hanem, mert valóban szép útat egyengetett és sok elvet és igazságot állított föl vezérül az utána következő bűvároknak, még pedig nemcsak az indoeurópai nyelveket illetőleg.

Meg vagyok ugyanis győződve a felől, hogy valamint az összehasonlító hang- és alaktan terén Bopp műve világító fáklya volt sok

időn át más nyelvcsaládok összehasonlító tárgyalásánál, úgy — talán még nagyobb mértékben — Delbrück összehasonlító syntaxisa is tájékoztató, világító lesz a többi nyelvcsaládok összehasonlító syntaxisában, a melyet még majd csak ezután fog kelleni megalapítani.

Épen azért Delbrück művét minden nyelvésznek és nyelvtudomány-nyal komolyan foglalkozónak a legmelegebben ajánlhatom.

Szamosi János.

Hatzidakis új-görög nyelvtudományi munkája.

Indogermanische Grammatiken. Band V. Einleitung in die neugriechische Grammatik. Von G. N. Hatzidakis. Leipzig, Breitkopf und Härtel, 1892. 464 lap, ára 10 márka.

Hogy az új-görög nyelvtudomány a múlt évtized elején a mai színvonal magaslatára emelkedett, az első sorban Hatzidakisnak, az athéni egyetemen az általános nyelvészet tanárának az érdeme, ki az újabb — közép- és új-görög — nyelvre vonatkozó tudományos kérdésekben első tekintély. Mint Delbrück jenai tanár tanítványa Németországban nyervén kiképeztetést, görög és német nyelven terjedelmes irodalmi működést fejtett ki az újabb görög nyelvtudomány terén. Első sorban és főképen az ő működésének köszönhető, hogy végre az újabb görög nyelv művelésében is érvényesült a dilettantismussal szemben a tudományos módszer és felfogás, és hogy enyésző félben vannak a mai görög nyelvre vonatkozó balvélemények, melyek a szerint a mint a philhellenismus vagy misohellenismus táborából származnak, egymással teljesen ellentétben állanak. Ilyen egyrészt az a nézet, hogy az új-görög nyelv olyan keveset változott, hogy úgyszólván azonos a régivel, és hogy összes dialectusaival együtt az ókori aeol és dór nyelvjáráson alapúl; másrészt az a felfogás, hogy a mai görög nyelv már nem is görög, hanem egy elszlávosodott, törökösödött és romanizált zagyalék. Mindezen nézetekkel szemben Hatzidakis számos munkáiban bebizonyította egyrészt azt, hogy a mai görög nyelv is változásokon ment keresztül, mint minden más nyelv, és hogy eredetére nézve természetesen tovább fejlődése a régi *κοινή διαλεκτος*-nak; másrészt meg azt, hogy önfenntartó ereje igen nagy, a mennyiben nem változott annyira az ó-göröghöz, mint a román nyelvek, nevezetesen az olasz, a latinhoz képest, és hogy a benne szereplő idegen nyelvelemek tekintetében a legtisztább nyelvek közé tartozik.

A czímben jelzett alapvető munka, mely három nagy fejezetben adja Hatzidakis tudományos kutatásainak eredményeit, abból a czélból készült, hogy egyszer s mindenkorra véget vessen a fentemlített félszeg felfogásoknak, és hogy lehetővé váljék az új-görög nyelv tudományos nyelvtanának megírása, a mire természetes hogy senki se annyira hivatott, mint maga a szerző, kitől az összes szakemberek várják az új-görög nyelv rendszeres nyelvtanát.

Az első fejezetben (Ziel und Methode der neugriechischen Sprachforschung) kifejti, hogy az új-görög nyelv kutatását a klasszikus ókortól kezdve kell eszközölni, és hogy a kutatás nem szorítkozhatik egyoldalúan csak a szóbeli vagy írásbeli hagyományra, a mennyiben ez a megszorítás a hagyomány egyik vagy másik felének a kutatás köréből való kizárását vonja maga után, holott mindkét nembeli hagyomány tanulmányozása teszi lehetővé az új-görög nyelv tudományos megismerését. A második fejezetben (Abstammung des Mittel- und Neugriechischen) kimutatja, hogy az új-görög nyelv nem a régi dór vagy aeol nyelvnek utóda, hanem az alexandriai korszakban keletkezett *κοινή*-nek természetzerű tovább fejlődése. A harmadik fejezet (Die Entstehungsepoche des Neugriechischen) végül kifejti, hogy az új-görög nyelv főtulajdonosságainak keletkezése meglehetősen korai időbe esik, a mint azt a későbbi ó-görög és bizantiumi irodalmi emlékek mutatják. A három fejezetben kifejtett és megokolt három tétel az új-görög nyelvtudomány alapvető tételeit képezik, s ezekből kell ezentúl minden új-görög nyelvi kutatásnak kiindulni.

A könyvnek másik felét (a 230-ik laptól kezdve) tíz excursus, helyreigazítások és pótlások, tárgy- és szómutató foglalják el. Igen jó szolgálatot tett szerző a tudománynak azzal, hogy a tíz excursusban összegyűjtötte eddig megjelent dolgozatait (a görög nyelven írottakat német nyelven közölve), melyekhez szétszórót voltaknál fogva csak nehezen lehet hozzáférni. Mellőzvéen a három fejezet terjedelmes anyagának részletes ismertetését, a könyv rendkívül gazdag és sokoldalú tartalmának ismertetése czéljából csak az excursusok czímeinek felsorolására szorítkozunk: I. Über den Genetiv *τῶν ἐπιπέρι* im Zakonischen. II. Über das auslautende *-ς* im Neugriechischen. III. Über den Sprachcharakter der mittelalterlichen und neuen Autoren. Ursachen der Diglossie bei den Griechen. Belege des gemischten Sprachcharakters. IV. Grammatikervorschriften. V. Zum Vokalismus des Neugriechischen. VI. Zum Genuswechsel im Neugriechischen. VII. Über Volksetymologie in den Präpositionen. VIII. Zur neugriechischen Deklination. IX. Zur Präsensbildung im Neugriechischen. X. Über Accentveränderungen im Neugriechischen.

Pecz Vilmos.

A besztercei levéltár oklevelei.

Urkunden-Regesten aus dem alten Bistritzer Archive von 1203 bis 1490. Von Dr. Albert Berger, Gymnasiallehrer. Bistritz, 1893. Szerző sajátja 4-edr. 58 l.

A besztercei levéltárról utóbbi időben gyakran volt szó. Nevét újabban az u. n. *besztercei szószedet* tette emlegetetté. Dr. Berger Albert besztercei tanár és a várossal egyesített ottani gazdag vármegyei levéltár szakképzett őrje volt az, a ki rendezés közben a nyelvtörté-

neti tekintetben rendkívül fontos XV. századi magyar-latin nyelvemlékre bukkanván, arra Akadémiánk, illetve dr. *Finály* Henrik nagyérdemű tudósunk figyelmét felhívta.

De a besztercei levéltár egyebekben is oly gazdag, hogy az erdélyiek közül csak is a nagy-szebeni szász nemzeti egyetemi levéltár s a Budapestre felszállított gyulafehérvári és kolosmonostori káptalani levéltár múlja felül. A tájékozódás és kutatás azonban e sokat hányatott levéltárban katalógus hiányában eddigelé nehéz volt. A múlt század folyamán s a jelennek az elején gyakran költöztették, az 1857-iki nagy tűz alkalmával pedig csak lázas sietséggel menthették meg az egész levéltárat a tűztől, minek következtében mindig elkallódott belőle egy s más. Végre 1887-ben végleges otthont talált a becses levéltár a vármegyeház új épülete vasajtós, tűzmentes szobáiban, s most már hozzá lehetett látni az alapos rendezéshez. Öt évi szakadatlan, fárasztó munkába került, míg *Berger* a szakszerű rendezéssel elkészült és az oklevelek regesztáinak mostani (első) fűzetét kiadhatta.

A besztercei levéltár anyaga a következő négy főcsoportra van osztva: 1. *Oklevelek*, missilis-levelek s egyáltalán iratok 1224-től 1699-ig. A levelek szoros időrendbe osztva, évek szerint vannak külön-külön csomagolva. E csoport legrégebb *eredeti oklevele* III. Endréé 1291 febr. 10-ről, melyben IV. Lászlónak a beszterceiek adókötelezettsége $\frac{2}{3}$ része alól való felmentését megerősíti. A legrégebb átfirt oklevél Imre király egy (II. Ulászló 1492. nov. 24-iki levelében közölt) 1203-iki kiváltság-levele, melylyel a nagy-váradai székegyháznak adományozza a biharmegyei adójövedelem $\frac{2}{3}$ részét; és az 1224-iki u. n. Andreanum (II. Endre király kiváltság-levele a szászok számára.) 2. *Ügyiratok* és oly újabbkori levelek, melyekről a levéltárban benyújtási jegyzőkönyvek és indexek is vannak. 3. *Jegyzőkönyvek*, osztálykönyvek (1570—1854.), urbariumok és egyéb összeírások. A magistratusi jegyzőkönyvek legrégebb kötete 1517—1522-ről szól. 4. *Számadás-könyvek*, melyeknek legrégebb kötete 1511—1512-ből, a legrégebb adókönyv pedig 1520-ból való. De városi számadások és adójegyzékek egyes töredéke már 1461-től kezdve előfordul s mivel ezek nem könyvekben, hanem csak külön darabokban maradtak fenn, egyelőre az oklevelek közé osztattak s ezek közt. találjuk meg regesztájukat is.

Berger hasznos kis művében 354 oklevél regesztáját közli. Az első a már fentebb említett 1203-iki, az utolsó pedig a váci káptalan egy 1490 decz. 17-iki levele, melyben tanúsítja, hogy Michael de Zob a besztercei *predikáló barát*nak Szász-Erkeден egy halastót ajándékozott. Hogy szerző miért állapodott meg az 1490-ik évnél — holott Mátyás király halálán kívül semmi sincs ez évhez fűzve, a mi egy regesztagyűjtemény szokatlan megállapodását megokolná — annyival kevésbé értjük, mivel, mint e munka előszavában örömmel olvassuk, az oklevelek regesztái 1540-ig már készen vannak. A fentebbi időből az egész levéltárnak csak egyetlen-egy XVI. századi másolatban fenmaradt okle-

vele lenne magyarul kiállítva. Ez *Iklódi* Ferencz Dobokavármegyei főispán Borgón írt 1317 május 2-iki levele, melylyel a borgói havasokat az Apaffi és Bethlen családok közt felosztja; de mint ez oklevél 9. számú regesztájából értesülünk egy 1762-iki latin fordítású melléklete azt mondja, hogy az egész oklevél hamisítvány. Annál könnyebben elhiszszük, mert a XIV. századból magyar levelet egyáltalán nem ismerünk. Német oklevél elég bőven van. A legrégebb köztük egy 1404 nov. 1-én kelt szucsavai levél. Az oklevelek gazdag anyagot tartalmaznak első sorban a szászok, de meg Besztercze és vidéke, valamint a szomszédos megyék történetére is, és több fontos oklevél van köztük a Hunyadiakról is. Ezért nem csodálkozhatunk azon, hogy a fűzetben regesztrált oklevelek nagy része már ki van adva a szászok különféle oklevéltáiraiban és *Teleki*: Hunyadiak kora köteteiben; de azért még sok kiadatlan érdekes oklevele van a levéltárnak a felőlelt időszakból, melyek történészeink figyelmére várnak.

Maguk a regeszták mintaszerűen s a mai követelményeknek teljesen megfelelően vannak szerkesztve. A jelenlegi naptári számításra visszavezetett dátum után következik a kiállítási hely, az oklevél rövid néhány soros tartalma s a kiállítás nyelvének megjelölése. Külön sorban (s másfajta betűkkel nyomatva) találjuk a levelek oklevéltani leírását, s a pecsét és zsinór megjelölését s alatta (petit-szedéssel) annak megemlítését, hogy ki van-e adva az illető oklevél és hol. A gazdag tartalmú fűzet (melylyel szerzője nagy szolgálatot tett történeti irodalmunknak) becsületére válik dr. *Berger* Albertnek s érdeklődéssel várjuk a mohácsi vészig terjedő (az előszóban kilátásba helyezett) újabb fűzet megjelenését.

Veress Endre.